

نقد کلاسیک (نمایشگاه عکس "به ما نگاه کنید")

نمایشگاه عکس "به ما نگاه کنید" از ۱۹ اردیبهشت لغایت ۱۳ خرداد در نمایشگاه "امکان" برگزار شد. عکاس این مجموعه مهشید نوشیروانی است. وی متولد ۱۳۲۹ در تهران و دانش آموخته عکاسی مستند در دانشگاه ییل می‌باشد. عکس‌های این مجموعه از کارگران کارخانه‌هایی مانند مالپیل، خروس نشان و خلیج فارس گرفته شده است و برای اولین بار چهل و دو سال پیش در سال ۱۳۵۸ در مرکز هنری "باغ فردوس" با عنوان "کار و کارگر" به نمایش در آمد. طبق اطلاعات درج شده در کاتالوگ نمایشگاه، عکس‌ها به صورت آنالوگ گرفته شده‌اند و چاپ آنها به صورت دیجیتال بوده است و احتمالاً چاپ دیجیتال عکس‌ها در نمایشگاه اخیر استفاده شده است. عکس‌های به نمایش در آمده در ابعاد مختلفی دسته بندی می‌شوند مانند ۷۰*۵۲ سانتی‌متر، ۳۵*۲۶ سانتی-متر، ۳۴*۲۳ سانتی متر و ۳۵*۲۵ سانتی‌متر که در دسته‌ی آخر هر عکس بزرگ از کنار هم قرارگیری تعدادی عکس کوچک بوجود آمده است. عکس‌ها به صورت سیاه و سفید و رنگی تهیه شده‌اند و عکس‌های رنگی دارای رنگ‌مایه خاصی است که مشخص نیست به طور عمد چنین رنگ‌مایه‌هایی بر روی عکس‌ها اعمال شده یا فیلم‌های عکاسی شده در طی گذشت زمان تغییر رنگ داده‌اند. به عقیده نگارنده نوشیروانی زنی جسور است که چنین مجموعه‌ای را به تصویر کشیده است. این که زنی جوان سال‌ها پیش علیرغم فرهنگ رایج در جامعه وارد کارخانه‌هایی دور از شهر شود و از مردان غریبه عکاسی کند و با اعتماد به نفس از آنها بخواهد در دوربینش خیره شوند ستودنی است.

در این تصاویر با زنان و مردان کارگری مواجه می‌شویم که به دوربین خیره شده‌اند و در چهره بسیاری از آنها حس خاصی دیده نمی‌شود اما با نگاه راسخ‌شان حرف‌های زیادی می‌زنند. کارگرانی که روزها، ماه‌ها و سال‌ها مشغول به کاری تکراری و سخت هستند، آنها هر روز صبح لباس‌های فرم بدقواره‌شان را برتن می‌کنند، وارد محل کار خود شده و بر رویاهای از دست رفته‌شان خط می‌کشند. در عکس‌ها با افرادی مواجه هستیم که احتمالاً پیرتر و فرسوده‌تر از سن واقعی‌شان به نظر می‌رسند. در این عکس‌ها نشانی از ضعف وجود ندارد، آنها همواره به دوربین خیره شده‌اند و گویی حقیقت زندگی خود را پذیرفته‌اند.

در کادربندی عکس‌ها قسمت‌هایی برش خورده که شاید می‌توانست به این صورت نباشد مانند عکس‌هایی که قسمتی از بدن یک کارگر در عکس وجود ندارد. جالب این است که افرادی با سنین مختلف از نوجوان تا

سالخورده در این کارخانه‌ها حضور دارند، گویی قوانین درستی در رابطه با سن کارگر وجود ندارد، چه نوجوانی باشی سرخوش و چه سالخورده‌ای باشی ناتوان، وقتی نانی در سفره نداری باید کار کنی، آن‌هم کاری سخت.

تفاوت پوشش بین زنان و مردان نکته قابل توجهی است. در عکسی کارگر مردی را می‌بینیم با یقه‌ی باز که با غرور در مقابل دوربین عکاس زنی ایستاده و اندام و غرور مردانه‌اش را به رخ می‌کشد. در تقابل با این مرد کارگر، زنی سالخورده با مقنعه‌ای آبی در بین عکس‌ها وجود دارد. مقنعه‌ی بلند او بالاتنه‌اش را کامل پوشانده است و نه تنها با غرور بلکه با چشمانی خسته در دوربین خیره شده است.

نکته‌ای که توجه را به خود جلب می‌کند تغییر نام نمایشگاه است. عنوان نمایشگاه در سال ۱۳۵۸ کار و کارگر بوده، عنوانی واقع‌گرا که واقعیتی در زندگی روزمره را بیان می‌کند و به قشر کارگر می‌پردازد و بیان‌کننده اعتراض یا مفاهیم مربوط به مبارزات اجتماعی نیست. شاید علت این نام‌گذاری در سال ۱۳۵۸ وضعیت مناسب‌تر کارگران و رونق اقتصادی نسبت به زمان حال بوده است و اگر به عنوان مخاطب در آن سال‌ها به تماشای این مجموعه می‌نشستم حتی عکس‌ها را به عنوان گزارش خبری می‌دیدم که عکاس زنی از کارگران چند کارخانه تهیه کرده است. اما اکنون پس از گذشت سال‌ها معانی که با دیدن عکس‌ها در ذهن تداعی می‌شود متفاوت است و حتی عکاس هم عنوان نمایشگاه‌اش را به عبارت "به ما نگاه کنید" تغییر داده است. عبارتی که بار اعتراضی به همراه دارد. کارگرانی که به وضعیت نامساعد معیشتی و کار سخت و طاقت فرسا اعتراض دارند. در اینجا نگاه ما به عکس‌ها متفاوت است، آنها در حکم عکس‌هایی اعتراضی هستند که گویی می‌خواهند چیزی را تغییر دهند و صدای افرادی در جامعه را فریاد بزنند. گذر زمان همه چیز را تغییر می‌دهد، کارخانه‌هایی که دیگر از کار افتاده‌اند، افرادی که دیگر زنده نیستند و جوانانی که دیگر جوان نیستند و عکس‌هایی که مفاهیم‌شان تغییر کرده است. شاید زمان در شکل دادن به اهداف این عکس‌ها نقش به‌سزایی داشته است و هیچ عامل دیگری نمی‌توانست این‌گونه تغییر را ایجاد کند. به عقیده نگارنده نمایش دوباره عکس‌ها با عنوانی متفاوت نشانگر هوشمندی هنرمند بوده است زیرا با این کار توانسته بیان جدیدی برای عکس‌هایش بوجود آورد.